

İçel Dergisi

<http://publish.mersin.edu.tr/index.php/icel>

e-ISSN: 2791-8599

Adana Vilayet Salnamelerine göre 19.yüzyıl sonlarında Gülnar Kazası

Mustafa Fırat Gül

Aksaray Belediyesi Azm-i Milli Sanayi Müzesi, Aksaray, Türkiye, mustafafiratgul@gmail.com

Kaynak Göster: Gül, M. F. (2022). Adana Vilayet Salnamelerine göre 19.yüzyıl sonlarında Gülnar Kazası. İçel Dergisi, 2(1), 15-17

Anahtar Kelimeler

İçel
Silifke
Mersin
Tarih
Salname

Araştırma Makalesi

Geliş: 01.12.2021
Kabul: 05.01.2022
Online: 15.06.2022

Öz

Gülnar dahil olmak üzere Mersin'in ilçelerinin tarihi hakkında son zamanlarda birçok yayın yapılmaktadır. Yerel tarihe katkıda bulunması amacıyla Adana Vilayet Salnamelerine göre Gülnar Kazası hakkında araştırma yapılmıştır. Bahsi geçen salnamelerde Gülnar, Silifke sancak merkezinin güney batısındadır. Gülnar, Bozağaç, Zeyne ve Yörükân isimlerinde dört nahiyeden müteşekkil kazanın merkezi Gilindire İskelesi'dir. Kazada bir cami, bir mescit, bir tekke, kırk dükkân ve bir sıbyan mektebi bulunmaktadır. Kazada yaşayanların tamamına yakını çiftçilik (daha çok bağcılık), hayvancılık (küçük baş) ve kereste ticaretiyle geçimini sağlamaktadır. Ürünlerin ihtiyaç fazlası Gilindire, Ovacık, Çağlak ve Babadil iskelelerinden ihraç edilir. Gülnar Kazası'nın 1890 sonlarındaki nüfusu 18 bin civarındadır. Nüfusun tamamına yakını Müslüman iken ancak %2'si Hristiyan'dır.

According to Adana provincial yearbook, Gülnar District at the end of the 19th century

Keywords

İçel
Silifke
Mersin
History
Provincial yearbook

Research Article

Received: 01.12.2021
Accepted: 05.01.2022
Online: 15.06.2022

Abstract

There have been many publications about the history of Mersin's districts, including Gülnar. In order to contribute to the local history, research was conducted on the Gülnar District according to the Adana Provincial Yearbooks. In the aforementioned yearbooks, Gülnar is in the south-west of Silifke sanjak centre. Gilindire Pier is the center of the district, which consists of four townships named Gülnar, Bozağaç, Zeyne and Yörükân. There is a mosque, a small mosque, a dervish lodge, forty shops and a primary school in the district. Almost all of the people living in the district make a living from farming (mainly viticulture), animal husbandry (small cattle) and timber trade. Surplus products are exported from Gilindire, Ovacık, Çağlak and Babadil piers. The population of Gülnar District at the end of 1890 was around 18 thousand. While almost all of the population is Muslim, only 2% is Christian.

1. Giriş

Türkiye’de, özellikle son elli yılda şehir tarihi araştırmalarına önem verildiği; yerel tarih araştırmacılarının desteklendiği söylenebilir. Şehir tarihi demek ayrıntılara vakıf olmak demektir. Şehirlerin tarihlerinin röntgenlerinin çekilmesini sağlamada başta arşiv belgeleri gelmektedir. Geç Osmanlı döneminin şehir tarihi bakımından en önemli kaynakları arasında salnameler sayılabilir. Salmameler, isminden de anlaşılacağı üzere yıllık olarak hazırlanmaktadır. Osmanlı Devleti’nde merkezî yönetim haricinde bakanlıkların, askerî kurumların, vilâyetlerin, bazı özel kurum ve kişiler de salname yayımlamıştır [1]. İlk resmi salname Sadrazam Reşid Paşa’nın emri ile 1847 yılında Ahmet Vefik Efendi (Paşa) tarafından, Hayrullah ve Ahmet Cevdet paşaların katkısıyla yayınlanmıştır [2].

Vilayet salnamelerinin ilki Halep mektupçusu İbrâhim Hâlet Bey’in yayımladığı “Fihrist-i Vilâyet-i Haleb” adlı salnamedir. Bilindiği kadarıyla, Osmanlı dönemi vilayet salnamelerin toplamı 500’ü geçmektedir [1].

Günümüzde Mersin’in 13 ilçesinden birisi olan Gülnar’da Türk hakimiyeti Anadolu Selçukları döneminde (1165) başlamıştır. Umulandan daha kısa bir ömrü olan Selçuklu Devleti’nden sonraki yıllarda Karamanoğlu Beyliği’nin sınırları içerisinde yer alan Gülnar ve civarı Oğuz boyundan Türkler tarafından şenlendirilmiştir [3].

Gülnar’ın bugünkü halkı 1230 yılında Orta Asya Bolkaş gölü kıyısındaki Gülnar’dan göç ederek bu çevreye yerleşmiş Türkmenlerdir [4]. 15. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı Devleti’nin ilhak ettiği İçel’in kazalarından birisi de Gülnar’dı. 17. yüzyıldaki idari taksimatta¹ da statüsü aynıdır [5]. 16. yüzyılın ortalarında Gülnar’ın 230 civarında köyü bulunmaktadır [6].

İçel sancağı bazen Karaman eyaletine bazen de Kıbrıs eyaletine son olarak da 1870 vilayet nizamnamesine göre Adana eyaletine bağlanmıştır.

2. Adana Vilayet Salmamelerine Göre Gülnar Kazası

Adana Vilayet Salmamesi başta olmak üzere farklı şehirlere ait salnameler için müracaat adresi İslam Araştırma Merkezi’nin kütüphanesidir. Kütüphanenin web sayfasındaki açıklamaya göre toplamda 669 adet salname bulunmaktadır [7]. Adana Vilayeti adı altında 12 adet defter mevcuttur. Bununla birlikte defa kısmında 2’den başlar. Diğer salnamelerde olduğu gibi mezkûr salnamelerde de bilgilerin tamamına yakını aynıdır. Tekrar eden bilgilerde bazen farklılıklar vardır. Gülnar Kazasında bulunan bina sayısına dair çelişkiler de göze çarpmaktadır. Son döneme ait salnamelerdeki bilgilerin daha doğru olduğu, eksiklerin tamamlandığı ve yanlışların düzeltildiği var sayılabilir. Ayrıca salnamelerde bazı kelimelerin yazılışlarında tereddüt edilmiştir. (Şeyh Bûdela/Budala veya Çılayık/Çağlayık örneğinde olduğu gibi).

3. Yüzyılın Başında Gülnar (1900 tarihli salnameye göre)

Akdeniz’in kuzeydoğusunda, doğu İçel sancağı merkezi olan Silifke, kuzeyde Mut ile Ermenek ve batıda Anamur kazalarıyla çevrilidir. Kaza merkezi Gilindire İskelesi’dir. Anaypazarı nahiyesi adıyla bir nahiyeyi kapsar ve sıcak memleketlerden birisi sayılır. Kazanın yüzölçümü 1.000.000 ölçeğindeki vilayet haritasına göre yaklaşık 150.000 metrekare, kilometre hesabına göre 150 kilo metrekaredir.

Ahalisi çiftçilik, koyunculuk, bağcılık ile geçinirler. Her türlü ürünlerinden yeteri miktarda olduktan başka buğday, arpa, üzüm, palamut elde edilir ve Gilindire, Babadil, Çağlak ve Ovacık iskelelerinden dışarıya nakledilir. Ahalisinin bir kısmı kazadaki çeşitli ağaçlardan kereste imal ederek palamut da toplayıp kerestenin bir kısmı Babadil İskelesi’ne akan ve Babadil Deresi isimli su ile palamut mahsulatı develerle Gilindire’ye indirilip gemi ve kumpanya vapurlarıyla dışarıya gönderirler.

Kazanın sahil köylerindeki ahali yaz günlerinde şiddetli sıcaklardan dolayı Anaypazarı, Libas ve Tul/Tol yaylalarına giderler. Kış mevsiminin gelmesiyle geri dönerler. Havanın güzelliği oldukça makbuldür. Kaza dâhilinde büyük nehir yoktur. Gilindire İskelesi’nin batı tarafında Soğuksu adıyla bir su vardır. Kaynağından döküldüğü yere ancak beş dakika mesafede olan ve oldukça gayet büyük bir kayadan çıkar. Ahalisi bundan faydalanmaz. Kazanın kuzeydoğusunda Duruhan, Uluhtu ve Üçbaş köylerinde (AVS, 1900: 218) kayalardan dört köşe ve oyma yoluyla birbiri üzerinde ve birbirine yapışık ve sadece kapıları fenn-i mimari üzere oyulmuş tarihi eser haneler vardır.

Kaza merkezi ve kuzeyinde on iki saat mesafede bulunan Zeyne köyünde Hazreti Resulullah’ın torunlarından Şeyh Ali Semerkandi hazretlerinin türbesi olup, yazın ve kışın ziyaretçisi eksik olmaz.

Kaza 52 köyü, 18.408 nüfusu kapsar. Bunun 18.090’ı erkek ve kadın Müslüman nüfus, 316’sı erkek ve kadın Rum nüfustur. Kazada 41 cami, 15 medrese, 14 mektep, 8 ziyaretgâh, 2 kilise, 1 hükümet konağı, 1 telgrafhane, liman, belediye daireleri ve 108 dükkân mevcuttur.

¹ 1647 tarihli Avarız defterine göre diğer kazalar: Bozdoğan, Ermenek, Gülnar, Karataş ve Avgadi, Küre, Mâmûriye (Anamur), Mut, Sarıkavak, Selendi, Silifke, Sinanlı ve Zeyne.

Tablo 1. Gülnar Kazasındaki Emlak ve Eserlerin/Kurumların Miktarı (1882 ve 1900 Yılları)² [8-9]

	1882	1900
Cami	1	41
Mescit	1	-
Medrese	-	15
Tekke	1	-
Dükkân	40	-
Sıbyan Mektebi	1	14
Ziyaretgâh	-	8
Kilise	-	2
Hükümet Konağı	-	1
Belediye	-	1
Telgrafhane	-	1
Liman	-	1
Bağ	1.950	-
Bahçe	100	-

Tablo 2. 1882 ve 1900 Yıllarında Gülnar Kazasının Nüfusu [8-9]

Yıl		Nüfus	Hane
1882	Müslüman	8.500	3.800
	Hristiyan	60	30
1900	Müslüman (kadın/erkek)	18.090	-
	Hristiyan	316	-

4. Sonuç

Gülnar, tarih itibariyle eski dönemlere uzanır. Hititler, Asurlular, Pers ve Roma İmparatorluğunun hüküm sürdüğü Gülnar'ın bugünkü halkı 1230 yılında Orta Asya Bolkaş gölü kıyısındaki Gülnar'dan göç ederek bu çevreye yerleşmiş Türkmenlerdir. 1461 yılında Silifke ve Mut ile Gülnar, Fatih Sultan Mehmet'in komutanlarından Gedik Ahmet Paşa tarafından Osmanlı yönetimine katılmıştır. Konya'nın son dönemde ise Adana'nın vilayet kapsamında olan Gülnar Kazası'nın tarihi hakkında salnameler de önemlidir. Adana Vilayet Salmamelerinde az ve öz olarak Gülnar hakkındaki bilgilere göre 19. yy. ve 20.yy. başlarındaki değerlendirmeler yapmak mümkündür.

ÇATIŞMA BEYANI

Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

1. Aydın, B. (2009). Salname. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi, 36, 51-54.
2. Kardandık, Ö. (2011). Maârif Salnâmelerine göre Adana Sancağı'nda eğitim-öğretim (H.1316-1321/M.1898-1903). Tarih Araştırmaları Dergisi, 30 (50), 151-170.
3. Arıtürk, A. (2007). Mersin İli Gülnar İlçesi Tarihi, Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı. (Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
4. <http://www.mersin.gov.tr/gulnar>
5. Çelik, Ş. (2000). İçel. Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi, 21, 450-455.
6. Çelik, Ş. (1994). Osmanlı Taşra Teşkilatında İçel Sancağı. (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
7. <http://isamveri.org/?url=salname>
8. Adana Vilayet Salmameleri (AVS) Yılı; 1882
9. Adana Vilayet Salmameleri (AVS) Yılı; 1900

² Gülnar kazasından 1882 ve 1900 yılında belirtilen değerlere bakıldığı zaman farklılıklar göze çarpmaktadır. Örneğin 1882 yılında 1, 1900 yılında 40 caminin mevcut olduğu kayıtlıdır. Burada muhtemelen 1882 yılında Gülnar'ın sadece merkezinde bulunan caminin sayısı ve 1900 yılında ise Gülnar kazasının dahilinde bulunan köy ve nahiye olmak üzere kaza genelindeki cami sayısı belirtilmiştir.